

O RIJEČI KUKUNJEŠĆE

Pavao Tekavčić

1. U *Velikom rječniku stranih riječi* uvaženog slavista dra B. Klaića¹ nalazimo i riječ *kukunješće*, protumačeno kao 'vrsta plesa (kolo)'. Uz tu riječ navedena je kratica *tur.*, što bi značilo da je turskoga porijekla, a kao moguća etimologija pretpostavlja se složenica od *kuka* 'klupko' i *nesči* 'tkanje, vezenje, pletenje'. Za oblik pod kojim se naziv za taj poznati narodni ples navodi u *Rječniku*, turska bi etimologija, bar s formalne strane, mogla i odgovarati; ostale varijante toga naziva, porijeklo samoga plesa kao i lingvistički argumenti govore međutim u prilog rumunjskom porijeklu naziva plesa *kukunješće*. Dodajmo da A. Škaljić u svom rječniku turcizama u hs. jeziku² ne navodi *kukunješće* ni ostale varijante te riječi.

2. Naziv *kukunješće* (odnosno varijante) ne nalazi se ni u *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, niti u *Rječniku hrvatskoga jezika* Broza i Ivekovića, a niti u *Vukovu Srpskom rječniku*. Taj pojam nije uvršten ni u *Enciklopediju Leksikografskog zavoda*, a niti u *Enciklopediju Jugoslavije*. Nalazimo ga, naprotiv, u *Leksikonu Minerva*³ (u obliku *kukunješće*), u leksikonu *Sveznanje*⁴ (kao *kukunješte*) te napokon u *Rječniku hrvatskosrpskoga književnog jezika*⁵ (u četiri varijante: *kokonješće*, *kokonješte*, *kukunješće*, *kukunješte*). U dosadašnjim provjeravanjima nije nam uspjelo ustanoviti da li se netko bavio posebno etimologijom te riječi.⁶

3. Koliko nam je bilo moguće utvrditi, na teritoriju SFRJ postoje ove varijante naziva *kukunješće*:

kukunješće (Vrbnik, Dalmacija; Bizovac, Slavonija),

kukunješke (sa četiri) (Unešić, Dalmacija),

kukulješće (uz dangubu i izvikivanje teksta) (Brušani, Lika)

kukulešće (muklo kolo) (Zemunik kod Zadra),⁷

*kokonješće*⁸,

*kokonješte*⁹.

¹ Najnovije izdanje, Zagreb, 1968.

² A. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo, 1965.

³ Zagreb, 1936, s. v.

⁴ *Sveznanje*, Opšti enciklopedijski leksikon, u redakciji P. M. Petrovića, Beograd, 1937, s. v.

⁵ Zagreb - Novi Sad, 1967, knj. II, s. v. *kokonješće* i *kukunješće*.

⁶ Etimološki rječnik hs. jezika od P. Skoka još nije izišao.

⁷ Ova četiri podatka dugujemo ljubaznosti suradnika Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu dr I. Ivančana, koji nam je stavio na uvid svoje materijale i dao neke važne bibliografske podatke.

⁸ Ovaj smo oblik našli jedino u djelu navedenu u bilj. 5.

Upravo ova zadnja varijanta, za koju predložena turska etimologija najmanje odgovara, najbliža je rumunjskom jeziku.

4. Kako se vidi iz primjera navedenih u prethodnom paragrafu, ples pod nazivom *kukunješće* (odnosno var.) raširen je u velikom dijelu Jugoslavije. Po mišljenju dr I. Ivančana najvitalniji je u sjeveroistočnim dijelovima naše zemlje (Srijem, Banat, itd.). To se mišljenje posve slaže s lingvističkom stranom pitanja.

5. Rječnik *hrvatskosrpskoga književnog jezika* i leksikon *Sveznanje* tumače *kukunješće* (odn. *kukunješće*) kao rumunjski ples. Danas, kako smo vidjeli, to je i jugoslavenski narodni ples, no riječ je bez dvojbe rumunjska. Rumunjskom jeziku, kazali smo, najbliža je varijanta *kokonješće*; odgovarajuća riječ u rumunjskom glasi *coconește*. To je prilog, izveden priloškim sufiksom -e (< lat. -E: DOCTE, HONESTE, BENE, itd.) od pridjeva stvorenih sufiksom -esc (< lat. -ISCUS), vrlo čestim u rumunjskom jeziku¹⁰; npr.:

om 'čovjek' → *omenesc* 'čovječji' –prilog *omenește*,
frate 'brat' → *frățesc* 'bratski' – prilog *frățește*, itd.

U tu grupu spadaju i imena naroda i jezika:

românesc 'rumunjski' – *românește* 'rumunjski' (prilog),
turcesc 'turski' – *turcește*,
unguresc 'mađarski' – *ungurește*, itd.¹¹

Prilog *coconește* izveden je od pridjeva *coconesc*; pored tih oblika postoje i varijante *cuconește* i *cuconesc*. Pridjev *coconesc* (*cuconesc*) izveden je od imenice *cocon* (*cucon*), koja znači 'dijete' (posebno 'vlasteosko dijete'), 'mladi gospodin', i sl.¹² U ženskom rodu ta riječ glasi *cocoană* (*cucoană*, *coconă*)

⁹ Pored djela navedena u bilj. 5, varijantu *kokonješće* nalazimo i u studiji *Narodne igre u okolini Beograda*, Zbornik radova LXXV, (knj. A Etnogr. instituta), Beograd, 1962, od M. Ilijin i O. Mladenović, na str. 195 i 196, koji navode i *kukunješće* i *kukunješće* (str. 191, 196). U obliku *kokonješće* spominju tu riječ, nadalje i sestre Lj. i D. Janković, u djelu *Narodne igre I*, Beograd 1934, str. 64. Napokon, suradnica Etnografskog instituta u Beogradu O. Mladenović obavještava me da se taj termin nalazi i u knjizi M. Đ. Milićevića *Kneževina Srbija*, Beograd, 1876, str. 930, kao naziv jednoga od plesova iz Zaječara.

¹⁰ Usp. W. Meyer-Lübke, *Romanische Grammatik I: Lautlehre*, Leipzig, 1890, str. 558, § 520.

¹¹ Usp. Meyer-Lübke, l. c., E. Bourciez, *Éléments de linguistique romane*, Pariz, 1946, str. 564, § 468d; Gh. Haneș, *Sufixe adverbiale -ește și -icește*, u zborniku *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română* rumunjske Akademije, svezak II, Bukurešt 1960, str. 139–147.

¹² Rječnik rumunjske Akademije *Dicționarul limbii române*, sv. I, dio II, Bukurešt 1940, daje s. v. *cocon* ova značenja: 1. enfant, garçonnet, 2. jeune seigneur, héritier, 3. jeune homme, 4. seigneur, monsieur (i neka specijalnija značenja). L. Predescu, u knjizi *Enciclopedia Cugetarea*, Bukurešt, s. a., tumači *cocon* kao (u prijevodu) 'dijete gospodara, ... boljara', navodeći da je to naziv iz XVI do XVIII st., a kasnije je postao u govornom jeziku titula velikaša.

i nalazi se i u drugim balkanskim jezicima;¹³ naprotiv, samo rumunjski poznaje je u muškom rodu, i s mnogo većom raznolikošću značenja.¹⁴

6. Rumunjski jezik poznaje dakle seriju *cocon – coconesc – coconește* (*cucon – cuconesc – cuconește*), no ne postoji imenica *coconește* kao naziv plesa.¹⁵ Ima međutim u rumunjskom riječ *coconească*, supstantivirani ženski rod pridjeva *coconesc*, i to upravo kao naziv plesa.¹⁶ Jasno je zašto ne postoji imenica *coconește*, nego samo *coconească*: prilog na *-ește* ne može biti supstantiviran,¹⁷ pridjev može. Prilog na *-ește* može, međutim, upravo uz glagole koji znače 'igrati', 'plesati', biti ekvivalent imenici na *-ească*: tako se npr. jedan rumunjski narodni ples zove *boitânească odn. boitânește*.¹⁸ Drukčije je u hs. jeziku: rumunjska riječ *coconește* (izg. [kokonèšte], odn. [kokonjèštje], za što v. niže) uklapa se u seriju imenica srednjeg roda na *-ște*, *-šće* i postaje i sama imenica srednjeg roda.

7. Svi hs. oblici navedeni u § 3 pokazuju palatalizaciju suglasnika /n/, neki i palatalizaciju /t/ u /ć/. Pored toga, varijante s /u/ (*kuku* –) odražavaju i oscilaciju /o/ – /u/. Sve su te pojave dobro poznate u rumunjskoj lingvistici.

7.1. Palatalizacija suglasnika ispred palatalnih samoglasnika jedna je od karakteristika, između ostalih, i zapadnih rumunjskih govora Banata i Crișane;¹⁹ palatalizacija labijala, kao i prijelaz /d/ u /dz/ pred palatalnim vokalima – također oblik palatalizacije – poznata je u aromunskom dijalektu;²⁰ napokon, aromunski govor čuva fonem /ú/ koji je književni rumunjski jezik izgubio.²¹

7.2. Oscilaciju /o/ – /u/ već smo upoznali u koegzistenciji varijanata *cocon /cucon, coconesc / cuconesc*, itd. Dodajmo tome da pokraj *român* 'Rumunj'

---

¹³ *Dicționarul limbii române*, s. v. *cocon*, daje za *cocoană* značenja: 1. fillette, 2. jeune fille, demoiselle, 3. dame, dodajući i ovdje druga specijalna značenja. U aromunskom rječniku *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic* T. Papahagiya, Bukurešt, 1963, navode se riječi *cucon, cocon*, žen. rod *cocoană* s prijevodom 'homme (ou femme) habillé à l'européenne, malingre, peureux'.

¹⁴ *Dicționarul limbii române*, l. c.

¹⁵ Saopćenje u pismu dr O. Mladenović od 26. 10. 1967.

¹⁶ *Dicționarul limbii române*, l. c.

¹⁷ Tu naravno ne uzimamo u obzir slučajeve supstantivacije u metajeziku, kao npr. »*coconește* je prilog« i sl.

¹⁸ *Dicționarul limbii române*, s. v. *boitânească i boitânește*; usp. i studiju Gh. Haneșa navedenu u bilj. 11, str. 146.

¹⁹ Usp. I. Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române*, Bukurešt, 1961, str. 92 i 102–103.

²⁰ *Ibid.*, str. 119–120.

²¹ *Ibid.*, str. 120–121.

postoji i varijanta s /u/²², pored *a dormi* 'spavati' postoji i *a durmi* (regionalna varijanata),²³ pokraj *culoare* 'boja' rumunjski jezik poznaje i varijantu *coloare*,²⁴ itd. Latinsko nenaglašeno /o/ prelazi u nemalom broju primjera u /u/: POR-TĀRE > *a purta*, DOLĒRE > *a durea*, POTĒRE (klas. POSSE) > *a putea*, MORĪRE (klas. MŌRI) > *a muri*, COCTŌRIUM > *cuptor* 'krušna peć', itd.

8. Na osnovu svega što je rečeno, držimo da je riječ *kukunješće*, zajedno sa svim varijantama, rumunjskoga porijekla.²⁵ Kako i kada je ona prodrła u hs. jezično područje, ostaje da se podrobnije istraži.²⁶ Da upotpunimo sliku, spomenimo na kraju da *kukunješće* nije jedini koreografski termin rumunjskoga porijekla na teritoriju SFRJ. Letimičnim pregledom spomenutoga djela sestara Janković (v. bilj. 9) našli smo i neke druge nazive narodnih plesova koji su također najvjerojatnije rumunjske riječi; to su:

8. 1. *Duneranka* (u većini jugosl. krajeva);²⁷ usp. rumunjski *dunărean*, žen. rod *dunăreancă*, izvedenica od *Dunăre* 'Dunav', dakle hs. otprilike 'Podunavac, Podunavka'; za supstantivaciju žen. roda kao naziva plesa usp. gore *coconească*, *boitănească*.

8. 2. *Bojerka* (Pomoravlje);²⁸ usp. rum. *boier* 'boljar, velikaš' (riječ iz iste semantičke sfere kao *cocon!*).

8. 3. *Daskalica*, *Daskelica* (Vranjska banja);²⁹ usp. rum. riječ *dascăl* 'učitelj' (nar. naziv; grč. δασκάλος); /a/ i /e/ u dvjema varijantama tog naziva pokušaji su adaptacije rumunjskoga fonema /ă/.

8. 4. Napokon, na vezu s Rumunjima upućuju i nazivi plesova *Stara Vlahinja* i *Nova Vlahinja* (također u Pomoravlju).³⁰

²² V. *Dicționarul limbii române moderne*, Bukurešt, 1958, s. v.

²³ Ibid., s. v. *dormi*.

²⁴ Ibid., s. v. *culoare*.

²⁵ Povezivanje s turskim riječima *kuka* i *nesči* može biti sekundarni naknadni faktor, odnosno naknadna motivacija, i to onih varijanata koje imaju /u/ mjesto /o/.

²⁶ Dr O. Mladenović (u pismu navedenu u bilj. 15) spominje kako je poznato »da su mnoge rumunske melodije preneli svirači«.

²⁷ Lj. i D. Janković, o. c., str. 22.

²⁸ Ibid., str. 34.

²⁹ Ibid., str. 5 (druga varijanta), str. 107 (prva varijanta).

³⁰ Ibid., str. 32. i 33. U spomenutom pismu O. Mladenović kaže da se u prošlom stoljeću, u građanskim (trgovačkim) kućama plesao ples *Kokonica Marijola*. I to je posve rumunjski naziv, jer i riječ *coconită*, izvedenica od *cocon*, *cocoană*; također u rumunjskom postoji (v. *Dicționarul limbii române*, l. c.). U drugom svom pismu (od 28. 11. 1967) dr O. Mladenović prenosi jedan pasus iz knjige T. Đorđevića *Iz Srbije kneza Miloša – kulturne prilike od 1815 do 1839* (Beograd, 1922) u kome se na str. 179. spominje da su varoška kola imala srpska imena (četvorka, Lepa Maca), ili grčka (Kokona Mariola), ili grčka pa srbizirana (Kokonica), ili grčka, pa prenošena od vlaških Cigana, rumunizirana (Kokonješte). – Izgleda nam da svi ti nazivi došli preko Rumunja, upravo da su rumunjske riječi.

NEKA NENAUČNA TUMAČENJA O NARODNOM JEZIKU PREDNJEGOŠEVSKJE KNJIŽEVNOSTI

Aleksandar Mladenović

U Jeziku br. 1 i 2 ovoga godišta objavio je Vojislav Nikčević članak pod naslovom: *Narodni jezik u crnogorskoj književnosti prednjegoševskog doba*. Pošto u ovom njegovom radu ima izvesnih nenaučnih i netačnih tumačenja o jeziku kojim je pisana prednjegoševska literatura u Crnoj Gori, kao i književnost u Vojvodini, to je potrebno, u prvom redu radi čitalaca Jezika, ispraviti takve interpretacije. S obzirom na dosta ograničen prostor u ovom časopisu, prinuđen sam da već spremljenu obimniju raspravu o ovome objavim na drugom mestu, a ovde – samo neke izvode i zaključke iz nje.

1) Nikčević ističe da je narodni jezik u Crnoj Gori »još od vremena narušavanja ortodoksne upotrebe staroslovenskog jezika u knjigama pa do 19. vijeka [. . .] bio u neprekidnoj književnoj upotrebi« (br. 1, 19), što nije tačno, odnosno što do danas u našoj nauci nije potvrđeno. Sudeći po jeziku *o r i g i n a l a*, a ne po izdanju tekstova u knjizi *Prednjegoševsko doba* (skraćeno: PD),¹ spomenika na narodnom jeziku s područja današnje Crne Gore imamo tek od XIV veka a ne »od vremena narušavanja ortodoksne upotrebe staroslovenskog jezika«, kako smatra Nikčević, jer to se vreme, kao što je poznato svim istoričarima našeg jezika, odnosi na period pre druge polovine XII stoleća.² Tekstovi u PD iz XII veka: *Pogovor Miroslavljevom jevandlju Gligorija dijaka* (59) i *Obnova djedovine S. Nemanje* (60–61), kao i iz XIII veka: *Natpis na zadužbini u Morači* Stevana V. Nemanjića (62) i *Natpis na zadužbini zetskog episkopa Neofita* (66–67) – izdati su ovde u *p r e v o d u* sa srpskoslovenskog na naš današnji književni jezik, što jasno svedoči o tome da iz pomenutih stoleća sa terena današnje Crne Gore nisu poznati spomenici na narodnom jeziku.³ Treći tekst iz XIII veka: *Pogovor Nomokononu* Teofila iz Budimlja izdat je u PD (63–65) na srpskoslovenskom jeziku (ali transliterarno i [i]jekavizirano) na kojem je i pisan u originalu.⁴ Očigledno je, na osnovu ovoga, da se ne mogu izvoditi nikakvi pouzdani zaključci koji bi se zasnivali na »narodnom jeziku« tekstova sa terena Crne Gore ne samo iz XII već i iz XIII veka jer, kako je rečeno, do danas naša nauka ne zna za spo-

¹ Izdanje Grafičkog zavoda, Titograd, Biblioteka »Luča«, 1963, str. 550. Na tekstove iz ove knjige Nikčević se često poziva (br. 1, 21–22, br. 2, 41–42, 42, 43, 44, 46, 47, 48).

² Poznato je da je Miroslavljevo jevanđelje s kraja XII veka pisano srpskoslovenskim a Kulinova povelja iz 1189. godine – narodnim jezikom u najvećoj meri, što jasno ukazuje da početak gore pomenutog narušavanja kod nas pada svakako pre pojave ovih spomenika.

³ Up. Ljub. Stojanović, *Stari srpski zapisi i natpisi*. – Beograd (Srpska kraljevska akademija), 1902, knj. I, 3, 7, 11 (skraćeno: Zapisi I). Priređivači knjige PD sami ističu da tekst *Obnova djedovine* donose u prevodu Đ. Sp. Radojičića (61).

⁴ Up. Ljub. Stojanović, *Zapisi I*, 285.